

• ISTVÁN MONOK •

DVOR RODINY BAŤÁNOVCOV V GÜSSINGU A KNIŽNÁ KULTÚRA

S pomedzi uhorských šľachtických knižníc 16. a 17. storočia, ktorých obsahovú skladbu a dejiny jej vzniku poznáme, vyniká baťánovská knižnica v Güssingu. Güssinský dvor s medzinárodnými humanistickými stykmi, s aktívnymi členmi uhorského cirkevného, vedeckého a kultúrneho života, so školou, tlačiarňou a nie v poslednom rade s knižnicou sa stal významnou kultúrnou inštitúciou tejto oblasti na prelome 16. a 17. storočia.

V druhej polovici 15. storočia sa pozície Baťánovcov upevnili natoľko, že členovia tejto rodiny dosiahli dôležité postavenia.¹ Baltazár Baťán (o. 1452 – 1519) zastával funkciu krajinského sudcu (1518 – 1520), Baltazár II. (? – po 1525) sa na sklonku života stal kráľovským komorníkom, František Baťán (1497 – 1556) bol hlavným stajníkom a županom župy Vaš (1525 – 1543).

Na tejto výstave sa budeme orientovať na knižnú kultúru troch generácií menovanej rodiny. Baltazár Baťán (1537 – 1590)² bol od roku 1568 oblastným hlavným kapitánom v Zadunajsku, jeho syn František Baťán (1573 – 1625)³ bol nadstajníkom, zadunajským hlavným kapitánom, županom Šopronskej župy. Jeho vnuk Adam Baťán (1610 – 1659)⁴ bol cisárskym komorníkom, kráľovským radcom a hlavným kapitánom Zadunajska.

Rodine patrili mnohé kaštiele a rezidencie, ale popri Slavkove, Rohožníku, Dobre a Körmente je pre nás najzaujímavejšie to obdobie, ktoré rodina strávila v Güssingu.

Podobne ako v mnohých uhorských aristokratických rodinách v polovici 16. storočia sa hlava rodiny Baltazár Baťán stal protestantom. S luteranizmom sympatizujúci mladík sa v rokoch 1559 – 1561 zdržiaval vo Francúzsku, kde bol svedkom začiatkov prenasledovania hugenotov. Jeho helvétsku orientáciu značne posilnilo toto násilie a jeho

vieru podporili aj tlačou vydávané protestantské polemiky.⁵ Na území, ktoré bolo nábožensky zmiešané, odlúčenie protestantských cirkví trvalo veľmi dlho – až do prvej tretiny 17. storočia. Na dvore Baltazára a Františka Baťánovcov udávali tón kalvíni. Po smrti Františka Baťána odborná literatúra hovorí o „evanjelickom zvrate“. Adam Baťán v roku 1629 konvertoval na katolícku vieru a v roku 1640 pozval do Güssingu františkánov.⁶

Zmena náboženského myslenia, poloha baťánovských majetkov – na rozhraní rakúskych dedičných dŕžav, kráľovského Uhorska a Osmanskej ríše – duchovná otvorenosť Baltazára Baťána,⁷ personál, ktorý prišiel s manželstvami Františka a Adama Baťána, to všetko vplývalo na to, že na dvore v Güssingu kratšiu-dlhšiu dobu pobudlo niekoľko významných osobností.⁸ Protestantská škola podporovaná Baltazárom a Františkom Baťanom, tlačiareň, Adamova „dvorná škola“ boli prítiažlivé pre súčasníkov⁹ aj ako kultúrne inštitúcie. Z protestantských kňazov vystupujú do popredia István Beythe, István Pathai, János Pálfi Kanizsai,¹⁰ ale je dôležité spomenúť aj niekoľko štajerských, karintských, českých, falckých, württenberských a bavorských exulantov, ktorí navštívili dvor a viacerí z nich sa na rodinných majetkoch Baťánovcov aj zamestnali.¹¹ Niektorí z nich formou darov a príspevkov budovali a zveľaďovali rodinnú knižnicu a knižnicu protestantskej školy.¹² S prestupom Adama Baťána na katolícku vieru sa vybudoval na dvore nový systém. Z duchovných, ktorí pôsobili na dvore, si pozornosť zaslúžia jezuita Mátyás Vernich, farár Mihály Lónyi a františkáni Antal Nagy, Sámuel Kéri a Gergely Malonfalvay. Treba poznamenať, že modernosť dvora i výchovy Adamových synov Krištofa a Pavla Baťána si všimli aj súdobí zahraniční hostia na baťánovskom dvore.¹³

Rozvoj a obohatenie knižnice zabezpečovali v 16. storočí rozvíjajúce sa vedecké styky dvora. Plným právom môžeme hovoriť o „humanistickom kruhu, okruhu“, veď Güssing navštívili také osobnosti, ako David Chytraeus,¹⁴ Charles de L`Écluse,¹⁵ Elias Corvinus¹⁶ a prípadne aj Johann Kepler.¹⁷ Spomedzi partnerov, s ktorými mali Batánovci písomný styk, vyniká prírodovedec Felizian von Huberstein, lekári Nicolaus Pystalotus, Joannes Homelius, Cesare Franco a staviteľ Pietro Ferrabosco.¹⁸

Intelektuálnym aktivitám dvora môžeme vďačiť za to, že Johannes Manlius (1540? – 1605?) sa v roku 1582 spolu s vybavením tlačiarne presťahoval do Güssingu. Pôsobil tu v niekoľkých etapách, najprv do roku 1585, potom v rokoch 1595 – 1597. Počas svojho pôsobenia v Güssingu vydal spolu 22 tlačí.¹⁹ Popri príležitostných tlačiaroch, kalendároch a protestantských polemických spisoch vydával aj vedecké diela, ako napr. botanický súpis Panónie zostavený Charlesom de L`Écluse a knihu o bylinkách Andrása Beytheho.²⁰ Manlius v tejto oblasti netlačil len u Batánovcov, ale ho podporoval aj Baltazárov švager Juraj Zrínsky, a to v Oradei (1587 – 1592) a v Siczi (1592 – 1593) a po svojom druhom pobyte v Güssingu, Nádašdyovci v Deutschkreutz a Sárvári (1601 – 1605).

K dejinám knižnice sa zachovalo niekoľko dokumentov, žiaľ katalóg rodinnej knižnice nie. Existujú však účtovné záznamy, ktoré vystavili Erhardt Hiller (Viedeň), Erhardt Widmar (Grác) a Jean Aubry (Frankfurt nad Mohanom), na ktorých sú uvedené knihy zakúpené Baltazárom Batánom. Tieto tituly môžeme doplniť dodnes zachovanými knihami z knižnice protestantskej školy, ktorú zachoval miestny rád františkánov. O Baltazárovom vkuse, čo sa týka kníh, svedčia zmienky v jeho korešpondencii.²¹ Bol v mnohých ohľadoch odlišný ako súdobí šľachtici.²²

Jazykom šírenia písomnej kultúry v tomto regióne bola popri latinčine nemčina a taliančina. Dvor Batánovcov si zabezpečoval knihy, papier, moderné veci každodennej potreby (nábytok, príbory, kvety atď.) najmä z Grácu a Viedne a častokrát využívali aj ponuky benátskeho trhu. Pri zaobstarávaní tých-

to predmetov im pomáhali aj ich príbuzní – rodina Zrínskych.²³ Baltazár Batán a generácie jeho rodiny žijúce v 16. storočí boli orientované skôr na frankofónnu kultúru, čo bolo medzi uhorskými šľachtickými rodinami skôr ojedinelé.²⁴ Nedá sa povedať, že to boli čisto politické dôvody. Je možné, že francúzske predstavy o vyhnaní Turkov z Európy a k tejto situácii sa vzťahujúce veľmocenské politické predstavy neboli cudzie ani jednému členovi rodiny. Používanie francúzskeho jazyka na dvore Batánovcov v každom prípade ďaleko predstihuje podobnú orientáciu vo východoeurópskych šľachtických rodinách. Baltazára Batána pri získavaní a výbere kníh usmerňoval Jean Aubry. Bol zaťom Andrého Wechela, ktorého Baltazár asi spoznal v Paríži ako hugenotského tlačiaru.²⁵ Literatúra o francúzskych náboženských vojnách a tiež francúzska krásna literatúra sa pravdepodobne dostala do Güssingu prostredníctvom týchto vzťahov. Niekoľko takto tematicky zameraných kníh Baltazár daroval aj miestnej protestantskej škole.²⁶ Ani tlačé hugenotského tlačiaru Roberta Estienneho sa nedostali do školskej knižnice náhodne.²⁷ Vo všeobecnosti môžeme skonštatovať, že tolerantnému tónu západouhorských náboženských dišpút dopomohla aj náboženská rôznorodosť, ktorú prezentovala knižnica protestantskej školy – z väčšej časti vybudovaná Baltazárom Batánom: boli tu zastúpené takmer všetky prúdy reformovanej a evanjelickej teológie až po úplne krajné, nábožensky nekonformné názory.

O získavaní kníh Františkom Batánom vieme veľmi málo. Máme však informácie o jeho vzťahoch so súdobou uhorskou inteligenciou – Valentínom Balašom, Kristófolom Lacknerom, Albertom Sencim Molnárom atď., a jeho dvor bol pripravený prijať exulantov. Jeho manželka Eva Poppelová Lobkowitzová (1585? – 1640) spolu so svojím sprievodom priniesla na dvor Batánovcov nové myšlienky a rozšírila kultúrny horizont. Po vypuknutí tridsaťročnej vojny prijali na dvor falckých a sliezskych protestantských kňazov.²⁸

František Batán a následne jeho vdova stáli na strane západouhorskej protestantskej cirkvi v tom obdo-

bí, keď sa protestantská cirkev práve spamätávala z katolíckych útokov a rozdelila sa na dva tábory. Diskusie a polemiky medzi luteránskym a kalvínskym duchovenstvom sa stali najostrejšími najmä vtedy, keď Adam Baťán konvertoval a prestal podporovať protestantov.²⁹ Františkovi Baťánovi bolo jasné, aké je dôležité práve teraz založiť a podporovať tlačiareň. Preto na odporúčanie Jánosa Pálfiho Kanizsaiho kúpil v roku 1625 tlačiareň Viedenčana Johanna Fidlera.³⁰ V rokoch 1617 – 1619 ju viedol Matej Bernhard zo Spišského Podhradia a z tohto obdobia sa zachovali pramene s informáciami o vydaní štyroch tlačí, ale exemplár poznáme len jeden, a to dielo Istvána Pathaiho o základných princípoch helvétskeho vyznania.³¹ Tlače sú výhradne kalvínskeho charakteru (osobou dozorujúcou nad tlačiarňou bol Imre Beythe, syn Istvána Beytheho). Ďalšia tlač, ktorú poznáme z tejto tlačiarne, už vyšla v Pápe roku 1624. Tlačiareň pôsobila v tomto meste do roku 1632. V roku 1626 vdova po Františkovi Baťánovi Eva Poppelová Lobkowitzová prenajala oficínu Jánovi Žigmundovi Wechelovi (jeho meno figuruje aj na ním vytlačených prácach). Wechel je potomkom hugenotského frankfurtského tlačiaru Andrého Wechela, ktorý bol pravdepodobne bratom viedenského kníhkupca Andrea Wechela, ktorý aj sám osobne navštívil dvor Františka Baťána v Güssingu.³² Táto rodina bola s Baťánovcami v spojení od čias parížskeho pobytu Baltazára Baťána a nie je tiež náhoda, že preklad Kalvínovho diela *Institutio* od Alberta Senciho Molnára vytlačili vo vychýrenej dielni tejto rodiny v Hanau.³³ Z produkcie protestantskej tlačiarne v Pápe je známych 15 tlačí. Popri dielach významných autorov helvétskeho vyznania vyšiel aj kalendár a šlabikár. Osobitne treba spomenúť meno Jánosa Samarjailho, ktorý patril medzi najvýznamnejších maďarských predstaviteľov tolerantného teologického smeru – irenizmu.³⁴ Tlačiareň už v roku 1634 nepoužívali, pretože ju Adam Baťán dal z Pápy odniesť. Predsa však ostala v rukách protestantov (za čo možno vďačiť Eve Poppelovej Lobkowitzovej) a neskôr ju používal Wechel v Mliečne (1637 – 1645) a jeho syn Ondrej Wechel v Šamoríne (1650), potom v Kőszegu (1651 – 1668?).³⁵

Dvor Františka Baťána sa snažil udržať krok so súdobými protestantskými dvormi, a pravdepodobne preto sa dostal do Güssingu wolfenbüttelský dvorný poriadok.³⁶ Duchovná tvár dvora však ostala rozhodne náboženská. Pán domu s manželkou – sčasti z prinútenia – sa bezprostredne zaoberal cirkevnou situáciou na svojich panstvách a rozhodujúce intelektuálne osobnosti dvora pochádzali z protestantských kruhov. Na túto skutočnosť poukazuje aj počet a jazyková skladba kázni, prednesených na pohrebe Františka Baťána, ktorý zomrel 13. septembra 1625. (Odznelo 20 maďarských, 17 nemeckých a 5 chorvátskych kázni).³⁷

Adam Baťán bol ešte maloletý, keď mu umrel otec a dispozičné práva nad majetkami mohol prevziať len s určitými obmedzeniami. V tomto mladom veku mu ešte komplikoval situáciu aj zlý vzťah s matkou, ktorý prehĺbilo aj jeho konvertovanie v roku 1629.³⁸ Podobne ako ostatní mladí šľachtickí chlapi jeho generácie aj Adam Baťán sa venoval štúdiu teologických diel, právnických prác a kroník. Okrem týchto tém sa v jeho knižnici objavujú práce zo súdobej modernej historiografickej literatúry a tlače venujúce sa vojenskej vede a umeniu. Pokračujúc v otcových šľapajách, ktorý pri zvelaďovaní a budovaní knižnice upriamil pozornosť aj na tradičnú uhorskú kultúru, získal do knižnice veľa diel domácej proveniencie (počet týchto kníh bol v porovnaní so súdobým priemerom v tejto knižnici oveľa vyšší). Takisto je významná aj jeho činnosť ako mecena a podporovateľa najmä uhorskej katolíckej literatúry, resp. vydávania príležitostných tlačí.³⁹

Významnú časť dejín rodinnej knižnice v Güssingu môžeme spoznať z archívnych dokumentov. Z kníh sa však objavili len tie, ktoré niektorí členovia rodiny darovali inštitučným zbierkovým fondom, knižniciam. Kvôli chýbajúcim prameňom sa knižnica Baťánovcov stráca z dohľadu. Je isté, že po vyhnaní Turkov z krajiny, možno už koncom 80. rokov 17. storočia, sa dostala do Kőrmendu, kde bola až do skončenia druhej svetovej vojny.⁴⁰ O jej osudoch po vojne nemáme žiadne informácie, ani dôveryhodné pramene.

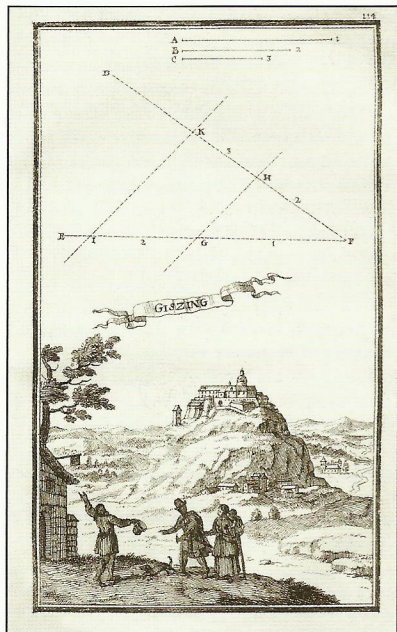
Poznámky:

- ¹ Jedno z najúplnejších genealogických zhrnutí: KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbecken der frühen Neuzeit*. IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptorum Rt., 2002, s. 284 – 291.
- ² Jeho manželkou bola Dorota Zrínska.
- ³ Jeho manželkou bola Eva Poppelová Lobkowitzová.
- ⁴ Jeho manželky boli: Aurora Formentini, potom Katarína Wittmannová.
- ⁵ Baltazárov portrét v predslove diela ÖTVÖS, Péter. *Bibliotheken in Güssing im 16. und 17. Jahrhundert*. Band I. Hrsg. von István Monok, Péter Ötvös. Eisenstadt, 2004. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.); MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.)
- ⁶ O vieroynnaní jednotlivých generácií rodiny, o konfesijnálnych zmenách na dvore podáva úplnú bibliografiu vo svojom diele KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbecken der frühen Neuzeit*. IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptorum Rt., 2002, s. 5 – 8, 16 – 20, 24 – 29; pozri aj ECKHARDT, Sándor. Batthyány Boldizsár a francia udvarnál. In *Magyarorságtudomány*, 1943, s. 36 – 44.
- ⁷ Jeden z najzaujímavejších príkladov je získanie obrazu Pietra Brueghela st. – pozri KATONA, Imre. *Brueghel és a Batthyányak*. Budapest : Magvető Kiadó, 1979.
- ⁸ MONOK, István. Die kulturvermittelnde Rolle des Battyány-Hofes an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert. In *Deutsche Sprache und Kultur, Literatur und Presse in Westungarn/Burgenland*. Hrsg. von Wynifrid Kriegleder, Andrea Seidler. Bremen : Edition Lumiére, 2004, s. 75 – 90.
- ⁹ Rozbor a informácie zo života a diania na Adamovom dvore – KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbecken der frühen Neuzeit*. IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptorum Rt., 2002.
- ¹⁰ KATONA, Imre. A Batthyányak és a reformáció. In *Savaria, 1971 – 1972*, č. 5 – 6, s. 435 – 466.
- ¹¹ MONOK, István. Württembergi exulánsok Batthyány Ferenc udvarában. In *Magyar Könyvszemle*, 2003, s. 205 – 211; MONOK, István. Exulanten aus Bayern, Oberpfalz und Pfalz am Batthyány-Hof an der Wende des 16. und 17. Jahrhunderts. In *Ungarn Jahrbuch*, 2004 [2005], s. 225 – 234.
- ¹² MONOK, István. Die Bibliothek des Johann Jacob Knaus. Die Reste einer württembergischen protestantischen Bibliothek in Güssing. In *Jahrbuch des Ungarischen Kulturinstitutes in Stuttgart*. Hrsg. von Gyula Kurucz. Stuttgart, 2003, s. 138 – 146.
- ¹³ MONOK, István. Egy flamand utazó pozsonyi élményei 1662-ből. – De belevenissen van een Vlaams reiziger in Pozsony (1662). In *Erasmus*, 1989, Tavaszi, s. 31 – 34; MONOK, István. A Belga Királyi Könyvtár magyar vonatkozású útleírásai. In *Lymbus. Művelődéstörténeti Tár*. I. Szeged, 1989, s. 37 – 76.
- ¹⁴ HOLL, Béla. *Adatok David Chytraeus magyarországi vonatkozásairól*. Szeged, 1981, s. 55 – 63. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XVIII.)
- ¹⁵ *Führer durch die Clusius-Gedächtnisstätten in Güssing*. Bearb. von Stephan Aumüller. Mit zwei Beiträgen von Otto Guglia. Eisenstadt, 1973; *Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum*. Eisenstadt, 1973. (Burgenländische Forschungen. Sonderheft V.)
- ¹⁶ BARLAY, Ödön Szaolcs. Boldizsár Batthyány und sein Humanisten Kreis. In *Magyar Könyvszemle*, 1979, s. 231 – 251; BARLAY, Ödön Szaolcs. Elias Corvinus és magyar barátai. In *Magyar Könyvszemle*, 1977, s. 345 – 353.
- ¹⁷ Kepler bol v Güssingu asi potom, keď odišiel z univerzity zo solidarity a na protest proti vyhnaníu protestantov.
- ¹⁸ KOLTAI, András. A Batthyány család körmendi központi levéltárának kutatástörténete. In *Levéltári Közlemények*, 2000, s. 207 – 231. Najnovšie práce na vydání korešpondencie Baltazára Batána a Doroty Boboryovej.
- ¹⁹ Prehľad pozri: V. ECSEDY, Judit. *A könyvtáryomtatás Magyarországon a kéziasjtó korában 1473 – 1800*. Budapest : Balassi Kiadó, 1999, s. 70 – 73 a V. ECSEDY, Judit. *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei 1473 – 1600*. Budapest : Balassi Kiadó, 2004, s. 117 – 122. (Hungariae Typographica I.)
- ²⁰ RMNy 535, resp. RMNy 811.
- ²¹ Prehľad s bibliografiou pozri: MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.)
- ²² Dodnes najúplnejšia charakteristika jeho zberateľskej činnosti: IVÁNYI, Béla. Batthyány Boldizsár a könyvbarát. In *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkek és anyaggyűjtése*. Sajtó alá rend. és a függelékét összeáll. Herner János, Monok István. Szeged, 1983, s. 389 – 435. (Adattár XVI – XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 11).
- ²³ Juraj Zrínsky čas od času upozorňoval svojho švagra na zaujímavé knihy: IVÁNYI, Béla. Batthyány Boldizsár a könyvbarát. In *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkek és anyaggyűjtése*. Sajtó alá rend. és a függelékét összeáll. Herner János, Monok István. Szeged, 1983, s. 553 – 554. (Adattár XVI – XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 11).
- ²⁴ MONOK, István. A francia könyv jelenléte a magyarországi olvasmányanyagban a 16 – 18. században. In *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk.: Fodor Pál, Pálffy Géza, Tóth István György. Budapest : MTA TTI, 2002, s. 279 – 290. (Gazdaság- és társadalomtörténeti kötetek. 2.)
- ²⁵ MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004, s. 19 – 99. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.); EVANS, Robert. *The Wechsel Presses. Humanism and Calvinism in Central Europe 1572 – 1627*. Past and Present. Supplement, 2. Oxford, 1975.
- ²⁶ MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.) Záznamy o knihách vydaných v Bordeaux, Ženeve, Lyone, Montbéliarde, Morsee a Paríži.
- ²⁷ MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004, č. 60, 66, 441. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.)
- ²⁸ MONOK, István et al. *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*. Band II. Eisenstadt, 2004. (Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI.) pozri poznámku č. 8.
- ²⁹ KATHONA, Géza. *Samarjai János Gyakorlati teológiája*. Debrecen, 1939, s. 338 – 343. (Theológiai Tanulmányok 61); HOLL, Béla. *Adatok*

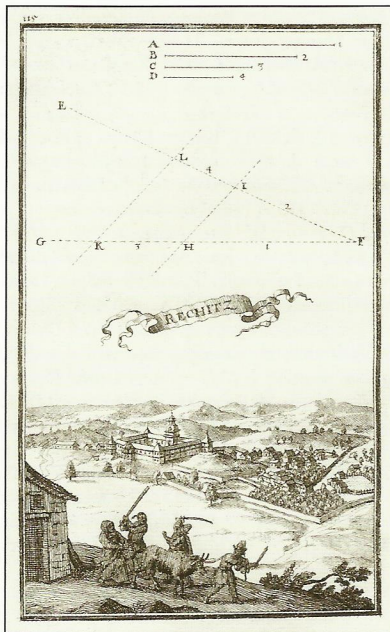
- David Chytraeus magyarországi vonatkozásairól. (*Beiträge zu den ungarischen Beziehungen von D. Chytraeus.*) Szeged, 1981, s. 55 – 63. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XVIII.); REINGRABNER, Gustav. *Protestanten in Österreich. Geschichte und Dokumentation.* Wien – Köln – Graz, 1981; REINGRABNER, Gustav. *Evangelisch im Burgenland. 200 Jahre Toleranzpatent. Ausstellung in der evangelischen Kirche zu Oberschützen. 21. Mai bis 26. Oktober 1981.* Oberschützen, 1981, s. 21 – 57; URAI, Piroska. Az irénizmus Magyarországon a 16 – 17. század fordulóján. In *Irodalom és ideológia a 16 – 17. században.* Szerk.: Varjas Béla. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987, s. 187 – 208. (Memoria saeculorum Hungariae 5.); KOKAS, Károly. Könyv és könyvtár a XVI – XVII. századi Kőszegen. Szeged, 1991. (Olvasmánytörténeti Dolgozatok III.); PATAKÝ, László. *Az őrségi református Egyházmegye története.* Budapest : Szabad Tér Kiadó, 1992.
- ³⁰ V. ECSEDY, Judit. *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473 – 1800.* Budapest : Balassi Kiadó, 1999, s. 105 – 109.
- ³¹ Čaplovič 748; RMNy 1143A (ostatné tri: RMNy 1194, 1195, 1196).
- ³² EVANS, Robert. *The Wechsel Presses. Humanism and Calvinism in Central Europe 1572 – 1627.* Past and Present. Supplement, 2. Oxford, 1975.
- ³³ RMNy 1308 (Hanau, 1624, David Aubry) otec Davida Aubryho, Jean Aubry, bol zaťom Andrého Wechela.
- ³⁴ KATHONA, Géza. *Samarjai János Gyakorlati teológiája.* Debrecen, 1939. (Teológiai Tanulmányok 61).
- ³⁵ Od vymenovania ustúpime, pozri príslušné bibliografické záznamy v RMNy, RMK I a RMK II.
- ³⁶ Heinrich Herzog von Braunschweig d. Jüngere: Hoffgerichte ordnung des... Herrn Heinrichs des Jüngeren Hertzogs zu Braunschweig und Lüneburg etc. Newlich geordnet und auffgericht. Wolfenbüttel, Henning Rüden's Erben, 1556. – Güssing, Franziskanerkloster 3/25.
- ³⁷ *A körmendi Batthyány – levéltár reformációra vonatkozó oklevelei I. 1527 – 1625. Iványi Béla anyaggyűjtése.* Sajtó alá rend. Szilasi László. Szeged, 1990, s. 322 – 329. (Adattár XVI – XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 29/1).
- ³⁸ KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkorai könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbechen der frühen Neuzeit.* IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptum Rt., 2002, s. 20 – 29.
- ³⁹ Poznámky a identifikácia jednotlivých tlačí pozri KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkorai könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbechen der frühen Neuzeit.* IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptum Rt., 2002, s. 148 – 268.
- ⁴⁰ KOLTAI, András. *Batthyány Ádám és könyvtára. A Kárpát-medence koraiújkorai könyvtárai. Bibliotheken in Karpatenbechen der frühen Neuzeit.* IV. Budapest – Szeged : OSZK – Scriptum Rt., 2002, s. 269.

Preklad:
EVA AUGUSTINOVÁ

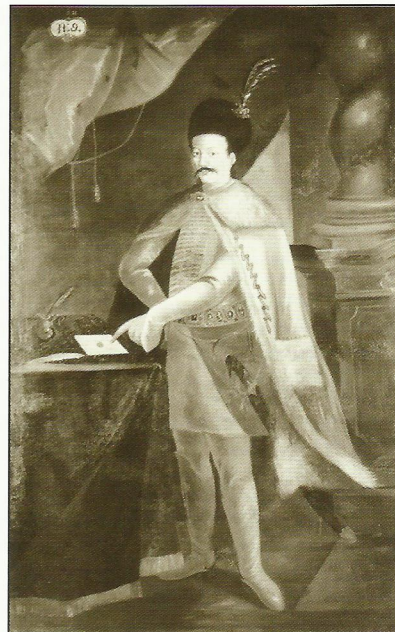

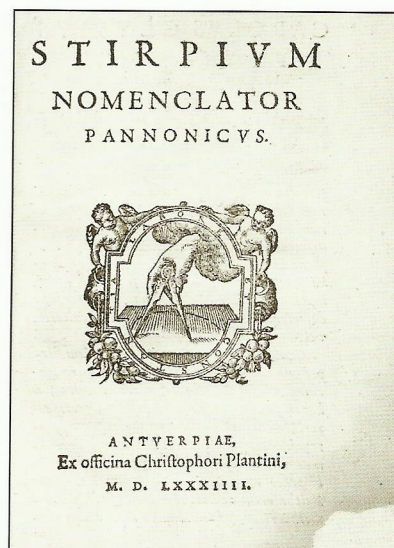
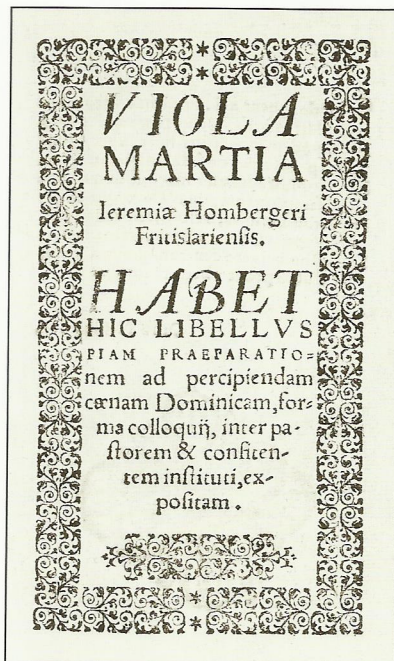
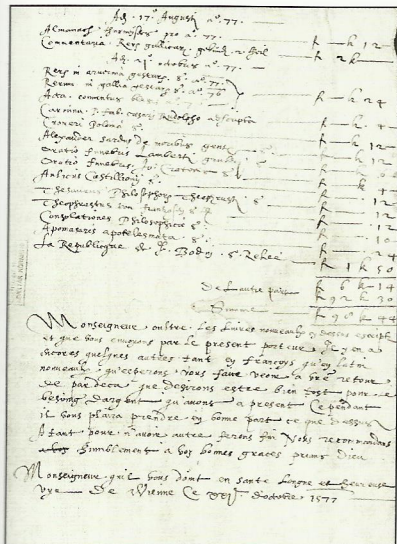
1. ZOBRAZENIE GÜSSINGU (*Németújvár, Güssing*) na rytine
Medirytina, 170 x 115 mm (Justus van der Nypoort).
Burckhard von Birckenstein, Anton Ernst: Ertzherzogliche Handgriffe dess Zirckels und Linials. Wien, Johann Van Ghelen, 1686. 8° – Budapešť: OSZK App. H. 1217

2. ROHONC (*Rechnitz*)
Medirytina, 170 x 115 mm (Justus van der Nypoort).
Burckhard von Birckenstein, Anton Ernst: Ertzherzogliche Handgriffe dess Zirckels und Linials. Wien, Johann Van Ghelen, 1686. 8° – Budapešť: OSZK App. H. 1217

3. PORTRÉT BALTAZÁRA BAĹÁNA
(*Neznámy maliar, 17. storočie*)
Olejomalba, 223 x 140 cm – Budapešť: Magyar Nemzeti Múzeum, č. 561

4. Účty za knihy vystavené frankfurtským a viedenským knižkupcom JEANOM AUBRYM BALTAZÁROVI BATÁNOVI, 1588

Jean Aubry bol jedným zo zaťov hugenotského tlačiaru Andrého Wechela (? – 1581), ktorý ušiel pred prenasledovaním z Paríža do Frankfurtu nad Mohanom. Jeho druhým zaťom bol Claude de Marne. Jean Aubry mal na starosti stredo-európske obchodné styky a Baltazár Batán patril medzi jeho prvých uhorských zákazníkov. V hanauskej tlačiarni Aubryho synov bolo v preklade Alberta Sencicho Molnára vytlačené Kalvínovo *Institutio* (1624, RMNy 1308). Rodina Wechelovcov mala v 17. storočí úzke kontakty aj s Františkom Batánom a po jeho smrti prevádzkovala aj batánovskú protestantskú tlačiareň: Ondrej Wechel (Mliečno, 1637 – 1645), Ján Žigmund Wechel (Samorín, 1650, Kőszeg, 1651 – 1668?).

(O pôsobení tlačiarenskej rodiny Wechelovcov pozri R.J.W. Evans. *The Wechel Preses: humanism and Calvinism in Central Europe 1572 – 1627*. Oxford: Past and Present Society, 1975; Ecsedy Judit. *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézsajtó korában, 1473 – 1800*. Budapest: Balassi Cop., 1999, s. 105 – 109).

Originál: Budapešť: Magyar Országos Levéltár, P 1314 Batthyány család Lt. Missiles, Nr. 1073-1079.

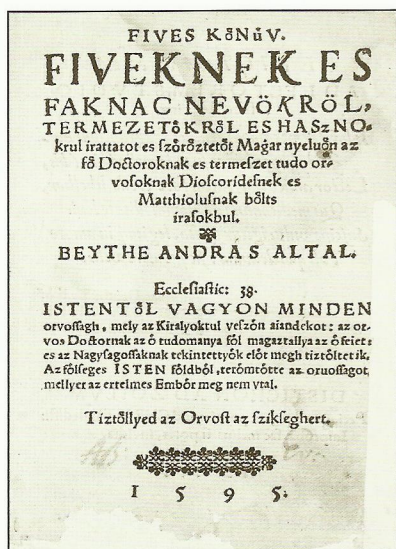
5. HOMBERGER, Jeremias: *Viola Martia Jeremiae Hombergeri Fritislariensis. Habet hic libellus piam praeparationem ad percipiendam coenam dominicam forma colloquij inter pastorem et confitentem instituti expositam. Gyssingae, Jobannes Manlius, 1582. 8° (RMNy 518)* – Güssing: OFM 3/79

Evanjelické učenie o spovedi. Je tu venovanie, ktoré je datované v Gráci 14. mája 1582 – *Jeremias Hombergerus... provincialis ecclesiae, quae Augustanae confessionis est pastor adolescentulo d. Francisco... Balthasaris Budiani liberi baronis in Gyssingen, domini in Slenningen etc. Rom. caesareae majestatis consiliarii, reg. majest. Hungar. archidapiferi filio.*

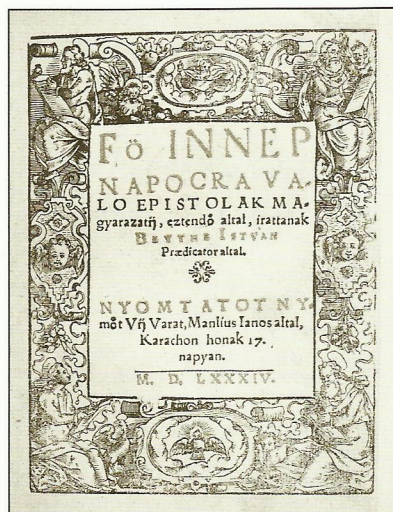
Spôsob spovede a rozhršenia podáva vo forme otázok a odpovedí. Manlius bol známy a uznávaný tlačiar v Lublani, ale keď sa katolícky orientovaný rakúsky panovnícky dvor dozvedel o jeho pláne vytlačiť protestantskú Bibliu, odsúdil ho na vyhnanstvo z rakúskych dedičných dŕžav. Protestant Baltazár Batán ho srdečne prijal na svojom dvore v Güssingu. Manlius až do konca svojho života pôsobil v Uhorsku, a to v službách viacerých šľachtických rodín (Zrínskych, Nádašdyovcov atď.).

6. L'ÉCLUSE, Charles de: *Stirpium nomenclator Pannonicus. Antverpiae, Christophorus Plantinus, 1584. 8° (RMNy 538)* – Budapešť: OSZK RMK I. 205

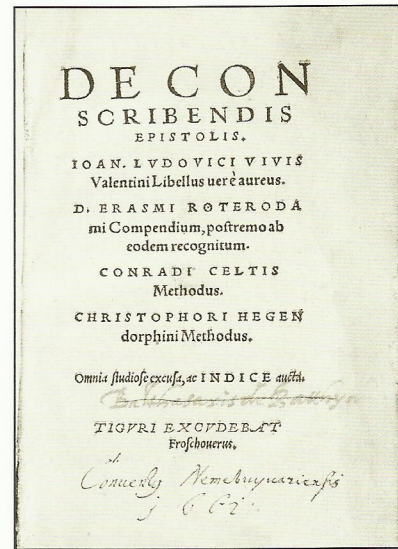
Latinsko-maďarský zoznam rastlín vyskytujúcich sa v Uhorsku. Podľa roku vydania a dátumu za predslvom je nesporné, že güssinské vydanie diela (RMNy 536, 1583) predstihlo toto vydanie. Potvrdzujú to aj opravy, ktoré môžeme postrehnúť v texte. Hlavná časť konvolútu je dôležitá nielen z hľadiska toho, že obsahuje aj maďarské slová, najmä názvy rastlín, ale je dôležitá aj z hľadiska vývoja uhorskej botaniky ako vednej disciplíny, pretože ako prvé takéto dielo označuje miesta výskytu 335 rastlín v západnej časti Uhorska. Obidve časti spolu registrujú 480 rôznych druhov rastlín. Charles de L'Écluse (1526 – 1609), známy aj pod menom Carolus Clusius, patrí medzi zakladateľov modernej botaniky. Jedným z podporovateľov výskumu flóry Panónie bol aj Baltazár Batán, najmä prostredníctvom güssinského kazateľa Istvána Beytheho, ktorý bol hlavným záhradníkom viedenského cisárskeho dvora a človekom, ktorý sa ako prvý v Uhorsku začal venovať holandskému obchodu s tulipánovými cibulkami.

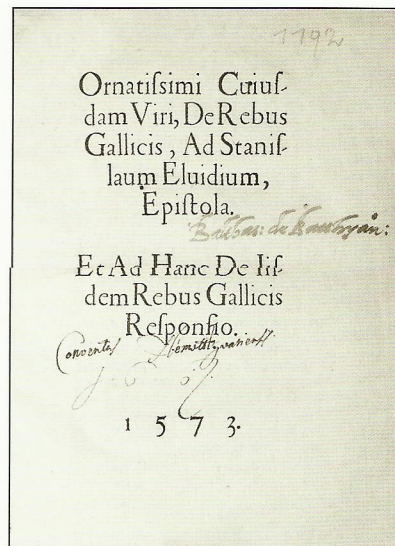
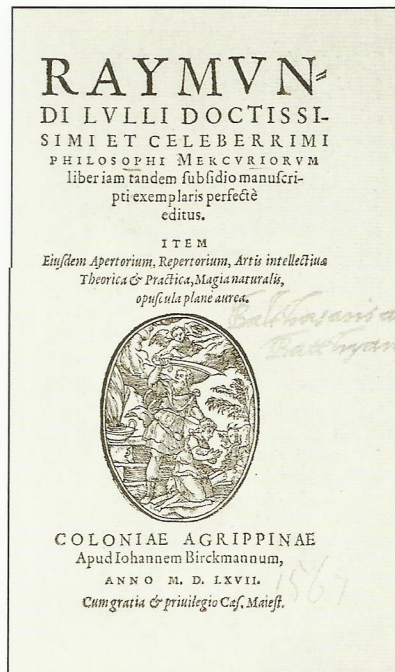
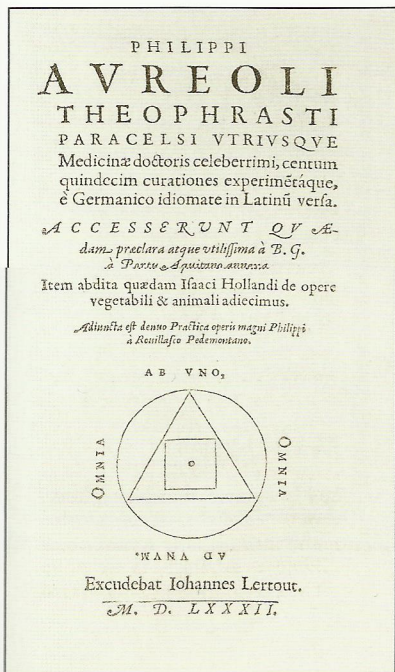
7. BEYTHE, András: *Füves könyv. Fivéeknek es faknac nevökröl, természetökröl es hasznokrul irattat, es szöröztetöt magyar nyelüen az fő doctoroknak es természet tudo orvosoknak Dioscoridesnek es Matthiolusnak böltis irasokbul Beythe Andras altal. Nymet Vıvaratt, Johannes Manlius, 1595. 4° (RMNy 766)* – Budapest: OSZK RMK I 278
Lekárska kniha o rastlinách. Obsahuje informácie o 275 liečivých rastlinách, ich latinský názov, maďarský ekvivalent a ich použitie pri liečení rôznych druhov chorôb. Autor, ktorý sám seba vo venovaní označuje za služobníka güssinského kresťanského zboru, bol synom vedca a kňaza Istvána Beytheho.

8. BEYTHE, István: *Az zentök fő inepiröl valo evangeliomok, magyarázattyokkal özue, eztendö alial... – Fö innep napocra valo epistolak magyarázati ezendö alial, ... Nimöt Vij Várat, Johannes Manlius, 1584. 4° (RMNy 554)* – Budapest: OSZK RMK I 213, RMK I 214
Evanjelicke postily. Za prvým titulným listom dvojzväzkového diela je venovanie Istvána Beytheho manželke Baltazára Batána Dorote Zrínskej: *Zrini Dorottya asszonyinak... Batthyani Boldizsár... feleségének* datované 1. decembra 1584 v Güssingu. Prvá časť sa venuje výkladu evanjelií pri príležitosti sviatkov svätých. Na konci diela je doslov s názvom *A hív olvasóknak* a kolofón, podľa ktorého toto dielo vytlačil Johannes Manlius s podporou Baltazára Batána. Druhá časť podáva výklad epistol k sviatkom svätých. István Beythe bol protestantským kazateľom, učiteľom, náboženským spisovateľom a prírodovedcom. Od roku 1565 bol dvorným kňazom Bánfiocov v Dolnej Lindave, od roku 1574 kazateľom, od roku 1576 bol kňazom na dvore Baltazára Batána v Güssingu. V roku 1587 na synode v Csepregu vydal kánony, proti ktorým ostro vystúpili ortodoxní luteránski dekáni. V roku 1591 na kolokviu v Csepregu prišiel rad na otvorený rozchod medzi Beythem a luteránmi, preto sa neskôr zriekol funkcie biskupa.

9. VIVES, Juan Luis: *De conscribendis epistolis Ioann. Ludovici Vivis Valentini libellus vere aureus. D. Erasmi Roterodami compendium postremo ab eodem recognitum. Conradi Celtis methodus. Christophori Hegendorphium methodus. Omnia studiose excusa, ac indice aucta. Tiguri, Christophorus Froscloverus, [ca. 1555]. 8°.*
Príväzok 1.: Gautier de Chatillon: Alexandridos... Libri Decem. Ingolstadtii, Alexander Weissborn, 1541. 8° – Güssing: OFM 2/75
Posesorské záznamy na titulnej strane: (1) *Balthasaris de Batthyam*; (2) *Conv(entus) Nem(etujvariensis)*
Tento zväzok je dôkazom humanistickej orientácie a vzdelania Baltazára Batána. Túto príručku daroval spomínaný šľachtic knižnici protestantskej školy v Güssingu, ktorá sa v polovici 17. storočia stala majetkom františkánov.

10. SPORISCH, Johannes: *Idea medici, cum Tractatu de symptomatibus crudelissimis, quae sacificationi et curcubitularum usui Brunae incolis in Marchionatu Moraviae superuenerunt: et De debre epidemis anni ab incarnatione Servatoris nostri 1580. Francofurti, apud haer. Andreae Wecheli, 1582. 8°*

Prívázok 1.: Paracelsus, Philippus Aureolus Theophrastus: *Philippi Aureoli Theophrasti Paracelsi... Centum quidecim curationes experimentaque e Germanico idiomate in Latinum versa. Accesserunt quaedam praecleara atque utilissima a B.G. a Portu Aquitano annexa. Item abditae quaedam Isaacii Hollandi de opere vegetabili et animali adiecimus. Adiuncta est denuo Practica operis magni Philippi a Rouillasco Pedemontano(!) Genevae, Johannes Lertout, 1582. 8°; Prívázok 2.: Paracelsus, Philippus Aureolus Theophrastus: *Congeries Paracelsicae chemiae de transmutationibus metallorum, ex omnibus quae de bis ab ipso scripta reperire licuit bacterus. Accedit Genealogia mineralium atque metallorum omnium eiusdem auctoris. Francofurti, Andreas Wechel, 1581. 8° - Güssing: OFM 7/131* Posesorské záznamy na titulnej strane: (1) *Conv(entus) Nem(etujvariensis) 1661;* (2) *Balthasaris de Batthyán.**

11. RAIMUNDO Lulio, Beato: *Mercuriorum liber iam tandem subsidio manuscripti exemplaris perfecte editus. Item Eiusdem Apertorium, Repertorium, Artis intellectivae Theorica et practica Magia naturalis opuscula plane aurea. Coloniae Agrippinae, Johann Birckmann, 1567. 8°.*

Prívázok: Raimundo Lulio, Beato: *De secretis naturae, seu de Quinta essentia liber unus, in tres distinctiones diuisus, omnibus iam, partibus absolutus. Adiecta est eiusdem epistola ad Regem Robertum de Accurtatione lapidis Philosophorum: cui adiunctus et tractatus de quis ex scriptis Raymundi super Accurtationis epistolam ab Artis studioso collectus. Coloniae, Johann Birckmann, 1567. 8° - Güssing: OFM 10/158*

Posesorské záznamy na titulnej strane: *Balthasaris de Batthyán.*

Záujem Batánovcov o prírodovedné disciplíny dokazujú aj (predpokladané) návštevy Charlesa de L'Écluse a Johanna Keplera na batánovských majetkoch. Aj z tohto hľadiska je dôležité upozorniť, že sa v rodinnej knižnici vyskytovali aj vtedajšie základné lekárske a astronomické diela.

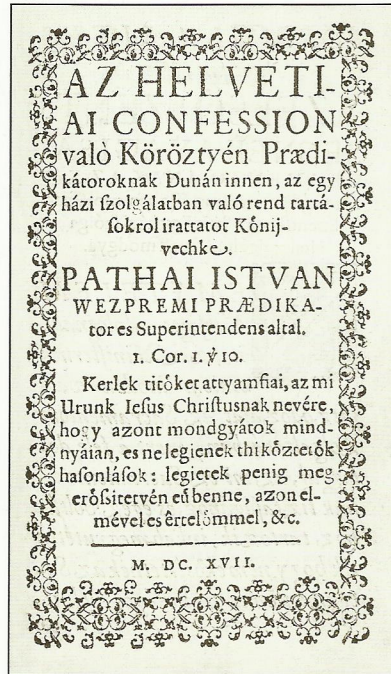
12. PIBRAC, Guy Du Faur: *Ornatisissimi cuiusdam Viri de Rebus Gallicis ad Stanislaum Eluidium Epistola. Et ad hanc de iisdem Rebus Gallicis Responso. Paris, Frédéric Morel, 1573. 8° - Güssing: OFM 4/247*

Posesorské záznamy na titulnej strane: (1) *Balthasaris de Batthyán,* (2) *Conv(entus) Nem(etujvariensis) 1661.*

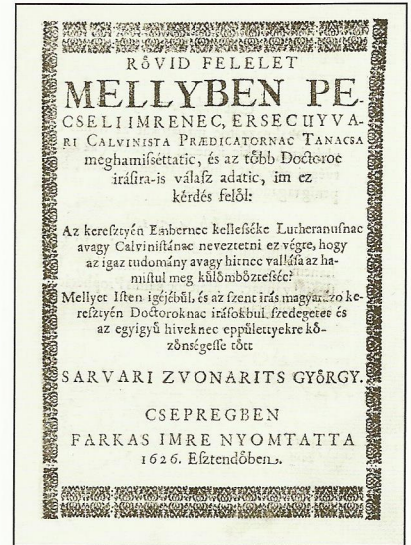
Počas cesty Baltazára Batána do Francúzska sa začalo prenasledovanie tamojších protestantov - hugenotov. Bol očitým svedkom náboženských nepokojov, ktoré vypukli po krvavej masakre počas noci sv. Bartolomeja v roku 1572. Aj počas nepokojnej situácie sa tento uhorský šľachtic snažil získavať najnovšiu francúzsku literatúru. Dôkazom toho sú na jeho meno adresované účty za knihy spolu s ich súpisom. Z týchto kníh sa zachovalo veľmi málo a práve práca Guya Du Faur de Pibrac je jednou z nich.

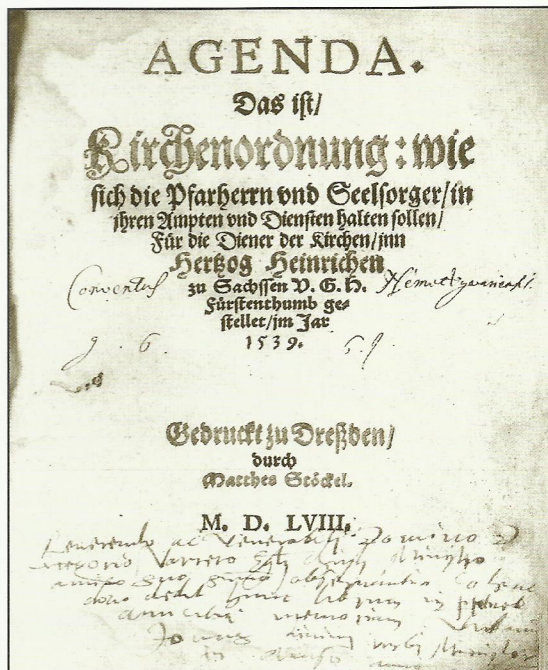
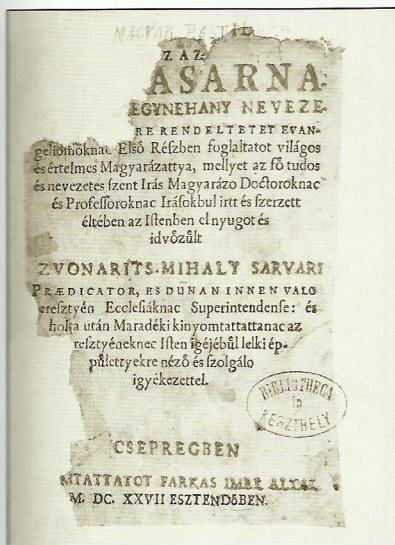
13. **PORTRÉT FRANTIŠKA BAŤÁNA**
(Neznámy maliar, 17. storočie)
Olejomalba, 217 x 115 cm – Budapešť: Magyar
Nemzeti Múzeum, č. 566

14. **PATHAI, István:** *Az helvetai confession való köröztvény praedikátoroknak Dunán innen, az egyházi szolgálásban való rend tartásokról irattatot könyjvechke...* Németújvár, Bernhard Máté, 1617. 8° (RMNy 1143A) – Debrecín: Egyetemi Könyvtár 753.536
Kalvínska Agenda.
Vydanie tohto diela signalizuje, že dvor Františka Baťána bol v roku 1617 helvetskej orientácie, a to aj napriek tomu, že jeho manželka Eva Poppelová Lobkowitzová sa hlásila k luteránom. Autor diela István Pathai (1555 – 1632) sa svojimi prácami snažil zmierniť rozpory medzi týmito dvomi odnožami protestantského vyznania.

15. **ZVONARICS, György:** *Rövid felelet, mellyben Pecséli Imre nec, ersec újvari calvinista praedicatornac tanacsa meghamiséttatic, és az több doctoroc irásira-is válasz adatic im ez kérdés felől: az keresztyén ember nec kellesséke lutheranusnac avagy calvinistának nevezetelni..., mellyet... közönségesse tött sarvari Zvonarits György. Csepregben, Farkas Imre, 1626. 4° (RMNy 1354) – Eisenstadt: Esterházy Bibliothek
Evanjelický polemický spis.
Autor venoval dielo Eve Poppelovej: *Poppel Éva asszonynak... Batthyani Ferenc... özvegyének.* Györgya Zvonaricsa zapisali do matriky študentov wittenberskej univerzity v roku 1620, po návrate domov bol rektorom evanjelickej školy v Sárvári, potom pôsobil v Güssingu v rodine Batánovcov ako vychovávateľ a správca. Týmto dielom polemizoval s reformovaným Imrichom Pečelim, resp. s jeho dielom, ktoré vyšlo v roku 1621 v Košiciach, a na rozdiel od Pečeliho považuje za správne používanie výrazov luteránsky a kalvínský, pretože podľa neho len tak je možné rozoznať pravú vieru od nepravnej.*

16. ZVONARICS, Mihály: Magyar postilla, az az az vasarnapokra es egynehany nevezetes innepekre rendeltetett evangeliomoknak első részben foglaltat világos és értelmes magyarázattya, melyet az fő tudos és nevezetes Szent Irás magyarázo doktoroknac és professoroknac irásokbul irtt és szerzett éltében az Istenben elnyugot és idvözült Zvonarits Mihaly sarvari praedicator es Dunan innen valo kereszttyén ecclesiáknac superintendense, és bolta után maradéki kinyomtatattanac... Csepregben, Farkas Imre, 1627. 4° (RMNy 1380) – Budapest: OSZK RMK I. 560
Evanjelicé postily.

Venovanie je adresované Pavlovi Nádašdymu: gróf Nadasdi Pál urnak, Fogaras földének örökös és Vas vármegyének főispánjának... azonképpen... házastársának... Révai Judit asszonynak s datovaním 9. júna 1627 v Csepregu. Pod venovaním sú podpísaní: István Lethenyi, kazateľ v Csepregu, István Zvonarics, kazateľ v Cenku, György Zvonarics, praeceptor Adama Batána. Na vydanie diela finančne prispeli okrem Nádašdyovcov i vdova Juraja Turzu Alžbeta Coborová, vdova Petra Révaia Mária Forgáčová, vdova Františka Batána Eva Poppelová Lobkowitzová.

17. AGENDA. Das ist, Kirchenordnung: wie sich die Pfarrherrn und Seelsorger, in jhren Ampten und Diensten halten sollen, Für die Diener der Kirchen, jnn Hertzog Heinrichen zu Sachsen V. G. H. Fürstenthumb gestellet, jm Jar 1539. Dresden, Matthias Stöckel, 1558. 4°.

Príväzok 1.: Heinrich – knieža z Braunschweigu ml.: Hoffgerichte ordnung des... Hern Heinrichs des Jüngeren Hertzogs zu Braunschweig und Lünenburg etc. Newlich geordnet und auffgreicht. Wolfenbüttel, Henning Rüden's Erben, 1556. 4°; Príväzok 2.: August – kurfirst saský: Die Ehe wirdt vornemlich, von wegen der Glutfreundschaft, Darnach auch von wegen der Schwegerschaft, wie folgend zusehen, verboten. Dresden, Matthias Stöckel, 1557. 4°; Príväzok 3.: August – kurfirst saský: General Articul und gemeinder bericht, wie es in den Kirchen mit den Pfarrherrn, Kirchendienern, den Eingepfarten, und sonst allenthalb ordentlich, auff Hertzogen Augusten Churfürsten zu Sachsen etc. in jüngst verschieben Fünff und verordente und beschriebene Visitation, behalten werden soll. M.D.LVII. Dresden, Matthias Stöckel, 1557. 4°; Príväzok 4.: Ferdinand I. – cisár rímsko-nemecký: Abdruck des Passarwischen Vortrags: so den andern Monats tag Augusti/Anno Lij etc. auffgericht worden. Dresden, Matthias Stöckel, [ca. 1555]. 4° – Güssing: OFM 3/25
Prítomnosť tejto práce v güssinskej knižnici Františka Batána poukazuje na jeho záujem o cirkevnú organizáciu v Nemecku a tiež o rôzne typy usporiadania a riadenia šľachtických dvorov. Dolnosaské cirkvi v 16. storočí boli organizované na základe cirkevného nariadenia Johanna Bugenhagena (Kirchenordnung) a dozor nad aktualizáciou tohoto poriadku a jeho špeciálne ošetrenie malo volebné knieža. Wolfenbüttelský dvor patrilo medzi panstvá s najmodernejším dvorným poriadkom a v 17. storočí na tomto dvore vznikla aj špeciálna šľachtická vysoká škola (Adelschule).

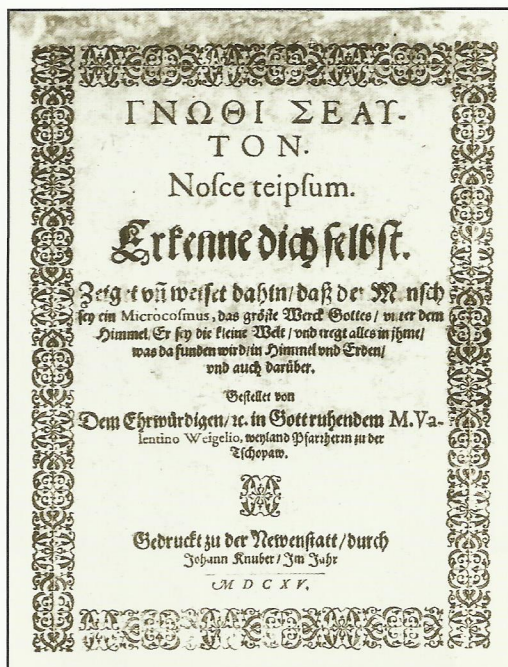

18. KIRCHMEYER, Thomas: *De dissidiis componendis, ad Mathiam Bredembachium, ... Libri II. Thomae Naogeorgi. Adiuncta est etiam Satyra, ante annos aliquot scripta, in Ioannem Del'la Casa, archiepiscopum Beneventilum, Sodomiae patronum: eodem Thoma Naogeorgo autore. Basileae, Johannes Oporinus, 1559. 8°.*

Priväzok 1.: *Proverbia Salomonis versibus descripta. Frankfurt am Main, Nicolaus Bassaeus, 1578. 8°; Priväzok 2.: Eurymachaera, Kaspar; Helmbold, Ludwig: Parva Biblia, Hoc est: Carmen Elegiacum In Singula Utriusque Testamenti Capitula. Autore Casparo Eurymachaera Guttenbergens. Addita sunt Monosticha in Singula Sacrorum Bibliorum Capita M. Ludouici Helmboldi Mülbisini. Lipsiae, Justus Janssonius für Henning Gross, 1615. 8°; Priväzok 3.: Weigel, Valentin: Informatorium Oder kurtzer Unterricht, welcher gestalt man duch drey Mittel den schmalen Weg zu Christo sich führen kan lassen. Gestellet durch M. Valentinum Weigelium, gewesenen Pfarrherrn zu Zschopan(!). Gedruckt zu der Newenstatt, durch Johann Knuber, 1616. 8°; Priväzok 4.: S. F.: *De christiani cosmoxeni Genitura iudicium. Montisbelgardii, Jacobus Foillet, 1615. 8°; Priväzok 5.: Guazzo, Stefano; Wisaeus, Melchior, transl.: Gnóthikszeauton, dass ist, Ein sehr lehrreiches und nützliches Gespräch Von Erkänntnuß Seiner selbst.**

Erstlich in Italianischen Sprach von dem Hodigertan Herren Stephano Guazzo beschrieben, Jetzt aber von Herren Melchiore Wisaeo Rectore in Habelschwerda in Schlesien in deutsche Sprach verdolmeschet. Mühlhausen, Johann Stang für Jakob Apel, 1616. 8°; Priväzok 6.: Sendschreiben an die glorwürdige Bruderschaft des Hochlöblichen Ordens vom Rosen-Creutze. S. l., s. t., 1615. 8°; Priväzok 7.: Campis, Julianus de: Sendbrieff oder Bericht an Alle welche von der Neuen Bruderschaft des Ordens vom Rosen Creutz genant, etwas gelesen, oder von andern per modum discursus der Sachen beschaffenheit, vernommen. Es sind die in Schrauchen bauffen, etliche aber gewinnen nur das Kleinot. Darumb ermalm? Ich Julianus De Campis O. G. D. C. R. F. E. Daß die je.en, welche von einer glücklichen direction, und gewünschter impression guberniret werden?... nicht durch ihre selbst eygenen dissidens, oder uppiger? Leute unartiges judiciten, wenig machen lassen. Milita bonam militiam, seruans fidem et accipies coronam Cloriae? S. l., s. t., 1615. 8°; Priväzok 8.: Tschirnes, Valentin: Assertio Oder Bestetigung der Fraternitet R.C. welche man des Rosen Creutzes nennet, von einem derselben Fraternitet Mitgesellen, in Lateinischen Versen beschrieben, Und dem Deutschen Leser zum besten, in dieses Deutscheschlecht ubergesetzt. Item: Schnelle Botschafft, an

die Philosophische Fraternitet vom Rosen Creutz. Durch Valentinum Tschirmessum Gorlicerum Germanum Phil. et Med. Licentiatum. Erstlich Gedrucht zu Dantzig, durch Andream Hünefeldt, 1617. 8°; Priväzok 9.: Schweighart, Theophilus: Sub umbra alarum tuarum, Jehova. Pandora sextae aetatis, sive speculum gratiae. Das ist: Die gantze Kunst vnd Wissenschaft der von Gott Hoherleuchten Fraternitet Christiani Rosencreutz... wie fern sich dieselbige erstrechte, auff was weiß sie tuglich erlangt, und zur Leibs und seelen gesundheit von uns moege genutzt werden, wider etliche derrsellen Calumnianten... der Uniuersae - weißheit und Goetlichen Magnalien waren liebhabern, treuherziger meynung entdeckt. Durch Theophilum Schweighart Constantiensem, Pansophiae Studiosum MDC XVII. S. l., s. t., 1617. 8°; Priväzok 10.: Siverti, Johannes: Entdeckte Mummenschantz oder Nebel Kappen. Das ist, Christliche Widerlegung der nechst von Cassel aussgeflognen Stimpel Confession der Neuen Krugs Brüder, oder wie sie sich nennen Rosen Creutzer darinnen bewiesen wird, daß... Leute nicht auß Gott, sondern auß dem Vater der tugen und verwirnung gutes Policy und seyn. Allen recht... Christen zur warnung in Durch verfertiget... Durch Johannem Siverti Aegl. S. l., s. t., 1617. 8° - Güssing: OFM 8/130

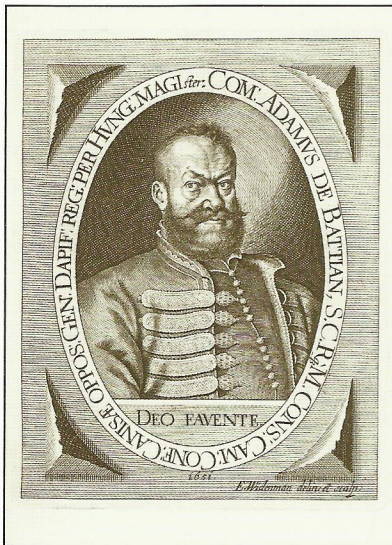
19. WEIGEL, Valentin: *Ein nützliches Tractätlein Vom Ort der Welt. Geschrieben von Dem Ebrwürdigen, etc. in Gott ruhendem M. Valentino Vveigelio weyland Pfarrern zu der Tschopaw. Hall in Sachsen, Christoph Bismarck für Joachim Krusicken, 1614. 8°.*

Príväzok 1.: Weigel, Valentin: *Nosce teipsum. Erkenne dich selbst. Zeiget vñ weiset dahin, dass der Mensch sey ein Microcosmos, das größte Werck Gottes, unter dem Himmel. Er sey die kleine Welt, und trext alles in ihme, was da funden wird, in Himmel und Erden, und auch darüber.*

*Gestellet von Dem Ehrwürdigen, etc. in Gott ruhendem M. Valentino Weigelio, Weyland Pfarrhern zu der Tschopaw. Gedruckt zu der Newenstatt, Johann Knuber, 1615. 8°; Príväzok 2.: Weigel, Valentin: *Der güldene Griff, Das ist: Alle Ding ohne Irrthumb zuerkennen, vielen Hochgelehrten unbekandt, Und doch allen Menschen nothwendig zu wissen. Durch M. Valentino Weigelio gewesenen Pfarrhern zu Zschopaw. Gedruckt zu der Newenstatt, bey Johann Knuber, 1616. 8°; Príväzok 3.: Weigel, Valentin: *Christlich Gespräch vom wahren Christenthumb. Neu-***

stadt, Johann Knuber, ca. 1616? 8° – Güssing: OFM 8/156

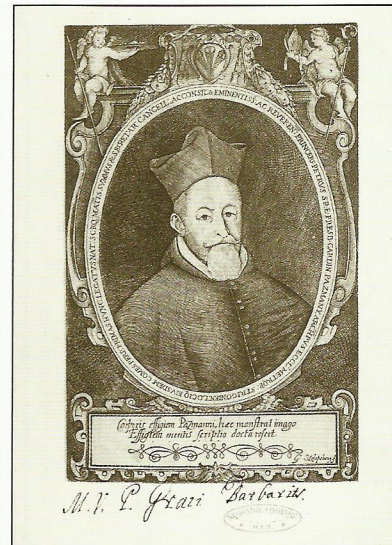
Obidva zväzky môžeme zaradiť k nekonformným duchovným prúdom začiatku 17. storočia. Sú to veľmi vzácne a ojedinelé vydania. Učenie Bratstva ružového kríža a tiež weigeliánska teológia patrili medzi učenia, ktoré zakazovala každá oficiálna cirkev. Tieto knihy sa dostali na dvor Františka Batána cez württenberského exulanta Johanna Jacoba Knaussa. Batán zamestnal Knaussa, ktorý sa stal farárom v Bernsteine a až do smrti svojho patróna pôsobil v Uhorsku.

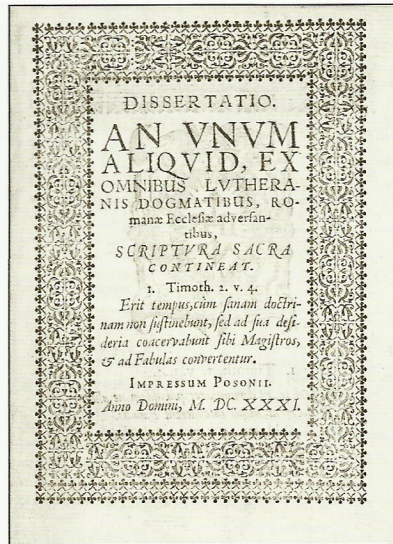
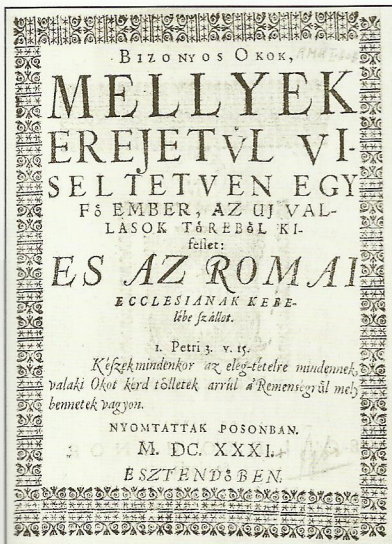
20. PORTRÉT ADAMA BATĀNA (Neznámý maliar, 17. storočie)
Medirytina, 150 x 120 mm – Budapešť: OSZK
App. H. 848
Wideman, Elias: *Icones illustrium heroarum Hungariae. Viennae, 1652. 4°.*

21. PORTRÉT ADAMA BATĀNA (Neznámý maliar, o. 1640)
Olejomalba, 234 x 140 cm – Budapešť: Magyar
Nemzeti Múzeum, č. 569

22. PORTRÉT PETRA PÁZMÁNYA
Medirytina
Vayer, Lajos ml.: *Pázmány Péter ikonográfiája. Budapest: Egyetemi Nyomda. 1935 – Budapešť: OSZK 117 802*

23. PÁZMÁŇ, Peter: *Bizonyos okok, mellyek erejetül viseltetven egy fő ember az új vallások töréből kifjeslet, es az roma ecclesianak kebelébe szállott. Posonban, [Arcibiskupská tlačiaren], 1631. 4° (Čaplovič 304; RMNy 1511) – Budapest: OSZK RMK I 603*

Katolícky propagandistický spis.

Ostrihomský arcibiskup Peter Pázmán svojou dedikáciou, ktorá vznikla v Trnave, venoval toto dielo vdove po Františkovi Batánovi Eve Poppelovej: *Popel Eua asszonyinak... Bottyáni Ferencz özvegyének*. Vo svojej práci opisuje osem základných príčin konvertovania jedného aristokrata na katolícku vieru.

24. PÁZMÁŇ, Peter: *Dissertatio, an vnvm aliqvid ex omnibus Lotheranis dogmatibus, Romanae Ecclesiae adversantibus, Scriptura Sacra contineat. Posonii, [Arcibiskupská tlačiaren], 1631. 4° (Čaplovič 305; RMNy 1512) – Budapest: OSZK RMK II 472*

Katolícky polemický spis.

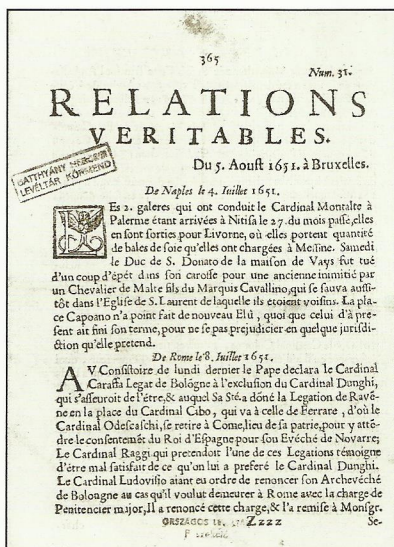
Venovanie Petra Pázmána Gašparovi Ilešházi-mu je datované v Trnave 27. decembra 1630. Peter Pázmán dal touto prácou odpoveď na rukopisné dielo evanjelického superintendenta Trenčianskej stolice Jána Hodíka *Hyperaspis-tes*... Hodík na túto reakciu odpovedal dielom vydaným v Bardejove v nasledujúcom roku – v roku 1632: *Statera dissertationis*... (Čaplovič 158; RMNy 1520). Pázmán svoje argumenty napísal, aby presvedčil jedného nomenovaného mladého protestantského šľachtica, pravdepodobne Adama Batána, o pravosti katolíckej viery.

Peter Pázmán je známy najmä tým, že skoro celú generáciu uhorskej aristokracie priviedol naspäť ku katolíckej viere. V záujme tejto svojej činnosti napísal niekoľko polemických spisov, ale predsa len najdôležitejšia a najúčinnnejšia bola jeho osobná presvedčovacia schopnosť.

25. ORDINARI REICHS ZEITUNGEN. *Sine loco.*

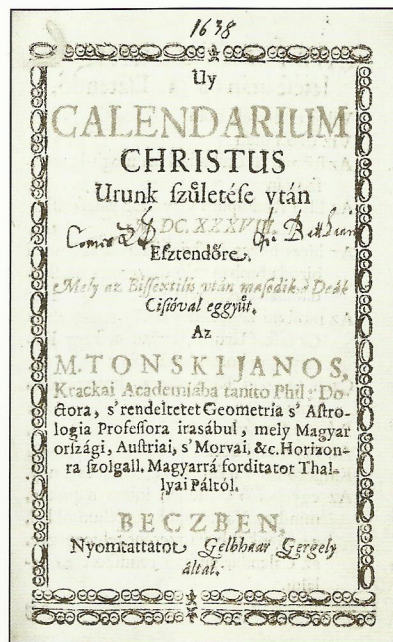
1646, n° 1346. (Budapest: Magyar Országos Levéltár, P 1336, 9. cs., 375)

1646, n° 1350. (Budapest: Magyar Országos Levéltár, P 1336, 9. cs., 368)

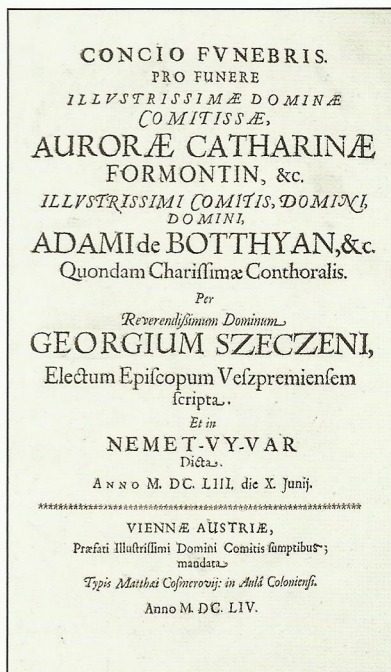
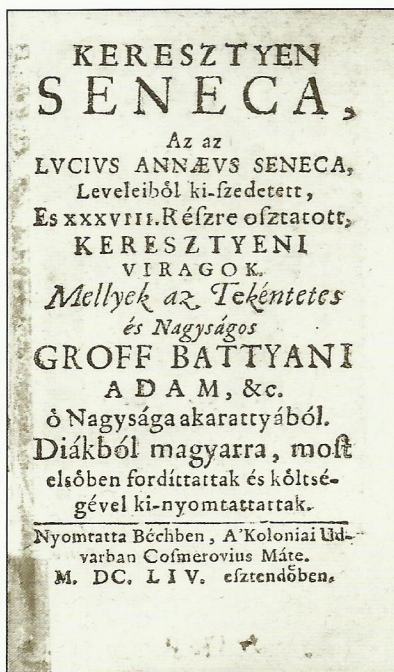
26. RELATIONS VERITABLES. *Bruxelles, par Guillaume Scheybel, 1651, n° 31* – Budapest: Magyar Országos Levéltár, P 1336, 9. cs., ff. 421 – 422

Veľmi náročnou úlohou bolo zorganizovanie a zabezpečenie šľachtických dvorov aktuálnymi informáciami. Dvory pravidelne dostávali písomné správy z väčších európskych panstiev, ale pri ich získavaní vyvíjali aj súkromné aktivity.

27. TONSKI, Jan: *Uy calendarium Christus Urunk születése után MDCXXXVIII. esztendőre, mely az bissextilis után második, a deák cisióval együtt, az M. Tonski János, krackai academiába tanito phil. doctora rendeltetet geometria s astrologia professora irasábul, mely magyar országi, aultriai s morvai etc. horizonra szolgall. Béczben, Gregor Gelbhaar, 1637. 8" (RMNy 1667)* – Budapest: OSZK RMK I 666a

Jedna z mála kníh, ktoré sa zachovali zo zbierky Adama Batána. Je viazaná v koži a na prednom prídošti sa nachádza nasledujúci text: *Illustrissimo Domino Domino Comiti Adamo de Batthyán, perpetuo de Németijvár, Sacra Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius Camerarius ac partium Regni Hungariae cis Danubianarum, Confiniorumque Canisae oppositorum Generali Capiteano. etc. M.DC.XXXVIII.* Posesorské záznamy na titulnej strane: *Comes A D de Batthyány.* V kalendárovej časti v mesiaci december v rámci 13. až 25. dňa nachádzame na prázdnej strane vlastnoručné poznámky Adama Batána. Adam Batán svojimi poznámkami zostavil tzv. Lucii kalendár, podľa ktorého, aké počasie bolo v týchto 12 po sebe nasledujúcich dňoch, také by malo byť aj v nasledujúcich dvanástich mesiacoch nového roku.

28. KÉRI, Samuel, transl.: *Keresztyen Seneca, az az Lucivus Annaeus Seneca leveleiből ki-szedetett és XXXVIII részre osztatott kereszttyeni viragok, melyek... groff Battyani Adam etc önagysága akarattyából diákból magyarra most elsőben fordítottak és költségével kinyomattattak. Bécbben, Cosmerovius Máte, 1654. 12° (RMNy 2510)* – Budapest: OSZK RMK I 882

Keresztánské stoické mravné učenie.

Na rube titulného listu sa nachádza drevorez zobrazujúci pelikána, nad jeho hlavou je nápis *I. C. D.*, pod ním *D. A. B.* Keďže pelikán je starobylý kresťanský symbol a tiež tento motív je prítomný aj v erbe Batánovcov, pravdepodobný význam monogramu je *Iesu Christo Domino Dedicat Adamus de Batthyian*. Pod drevorezom je vytláčená latinská báseň o Adamovi Batánovi, za ňou nasleduje venovanie tomuto šľachticovi: *Battyani Adamnak Német-úy-vár, Szalónak, Borostyán örökös urának*. Sámuel Kéri (pôvodným menom Zorád alebo Szorád) sa v roku 1645 stal františkánskym novicom a vtedy si zmenil meno na Kéri. Po vysvätení za knaza prišiel do kláštora v Güssingu a stal sa dvorným kaplánom Adama Batána. Zomrel v roku 1671 v Bratislave. Dielo je prekladom práce nemeckého jezuitu Johanna Baptistu Schellenberga (1586 – 1645) s názvom *Seneca Christianus*, ktoré vyšlo prvýkrát v roku 1637 v Augsburgu. Toto dielo sa stalo veľmi obľúbeným a dosiahlo niekoľko vydaní.

29. SZÉCHÉNYI, György: *Concio funebris pro funere... comitissae Aurorae Catharinae Formontin... comitis... Adami de Botthyian... quondam charissimae conthoralis per... Georgium Szeczeni, electum episcopum Veszpremiensem scripta et in Nemet-Vy-Var dicta anno MDCLIII. die X. Junij. Viennae Austriae, MDCLIV praefati... comitis sumptibus... typis Matthæi Cosmerovij. 2° (RMNy 2512)* – Budapest: Egyetemi Könyvtár Smútočná kázeň v maďarčine.

Túto smútočnú kázeň predniesol na pohrebe manželky grófa Adama Batána Auróry Kataríny Formontini vesprámsky biskup György Széchenyi 10. júna 1653 v Güssingu. Tlač neobsahuje venovanie, ale titulný list informuje, že dielo vyšlo na náklady Adama Batána. Témou kázne bola oslava a chvála dobrých žien a ocenenie takých mravných vlastností, ktoré boli charakteristické aj pre Auróru Katarínu Formontini. Text kázne uzatvára drevorez s vyobrazením pelikána, kŕmiaceho sa krvou svojich vlastných detí.

Preklad:
EVA AUGUSTINOVÁ